

Spomenik zločincu v Kopru

Ivo Žajdela

V prejšnji številki Demokracije smo pisali o partizanskem umoru družine Kovačič v Smrjah pri Premu v Brkinih. »Narodni heroj« Karlo Maslo je za pokop trupel na pokopališče izsilil visoko denarno odškodnino.

Karlo Maslo (partizansko ime Dragô) je po vojni, v komunističnem režimu veljal za največjega partizanskega junaka. Poglejmo najprej nekaj podatkov o tem »junaku«, v resnici pa velezločincu.

Rodil se je leta 1912 na Ostrožnem Brdu v Brkinih. Leta 1935 je bil vpoklican v italijansko vojsko. Po italijanskem napadu na Etiopijo je leta 1936 pobegnil

iz vojske in se umaknil v Kraljevino Jugoslavijo. Po obljubljeni amnestiji aprila 1937 se je vrnil v Italijo, vendar so ga fašistične oblasti zaprle in obsodile na zapor. Kazen je prestajal v Trstu in vojaškem zaporu Gaeta severno od Neaplja. Po odsluženju kazni je moral k vojakom. Oktobra 1941 je dobil bolniški dopust, med okrevanjem doma v Brkinih pa se je povezal z Ervinom

Dolganom - Janezom, ki je že vodil manjšo partizansko skupino. Pridružil se ji je in 28. oktobra so pri Kilovčah iztirili nemški vlak. To je bila prva partizanska akcija na Primorskem.

Nagrada za zločine Novembra 1941 se je Karlo Maslo vrnil v vojsko, a že decembra je znova zbežal in se v Brkinih priključil »Primorski partizanski četi«. Bil

je borec Dolganove skupine, katerega so fašistične oblasti lovile in zanj razpisale visoko nagrado. 25. aprila 1942 je postal komandir »Brkinske čete«. Zaradi več uspešnih akcij je tržaški fašistični prefekt na Maslovo glavo razpisal visoko nagrado. Na sodnem procesu v Rimu pa je bil junija 1942 v odsotnosti obsojen na smrt. Naslednje leto je postal komandant 3. bataljona

Južnoprimorskega odreda, po združitvi primorskih brigad in odhodu Gradnikove brigade v osrednjo Slovenijo pa komandant njenega 2. bataljona. Med nemško ofenzivo se je vrnil na Primorsko. Decembra 1943 je postal komandant Istrskega odreda. Na koncu vojne je bil komandant jurišnega bataljona 30. divizije in komandant Kosovelove brigade. Po vojni je delal v kmetijstvu in bil med drugim upravnik kmetijskega posestva pri Celju. Tam je tudi umrl leta 1988.

Karlo Maslo je nosilec partizanske spomenice. Z nazivom »narodnega heroja« ga je komunistični režim »nagradil« let 1953. V »NOB« je sodelovalo sedem članov njegove družine. Sestra Kristina je bila prva primorska

Spomenik »narodnemu heroju«, v resnici pa zločincu Karlu Maslu v Hlavatyjevem parku v Kopru (zadaj za spomenikoma Pinku Tomažiču in Janku Premrlu - Vojku).

partizanka.

»Heroj« brez spomenika Ali komu kaj pove to, da v povojnem komunističnem režimu ne v Ilirski Bistrici ne v sežanski občini niso postavili spomenika Karlu Maslu, pa čeprav so jih postavljali za vsakim vogalom? Avgusta 2009 so v tržaškem *Primorskem dnevniku* objavili, da »narodni heroj že 20 let čaka na postavitev« kipa. To naj bi se zgodilo v občini Hrpelje-Kozina, »s projektom pa odlašajo«. Po pisanju tega Partizanskega dnevnika je »eden redkih narodnih herojev, ki je še brez dostojnega spomenika«.

Tudi v občini Ilirska Bistrica so borci v tistem času pritiskali, da bi mu postavili spomenik. Še 27. maja 2010 je občinskega svetnika Roka Jenka zanimalo, ali drži informacija, da so se v zvezi združenj borcev obrnili na župana in občinsko upravo z vlogo, da se postavi spomenik Karlu Maslu na Hribu svobode in da so naleteli na negativen odgovor, zaradi česar je pozneje bil ta spomenik postavljen ob bok Janku Premrlu in Pinku Tomažiču v Kopru.

V Kopru spomenik »zločincu«

Ne v Hrpeljah-Kozini ne v Ilirski Bistrici Maslu niso postavili spomenika, čeprav bi ga lahko, saj ima v obeh občinskih svetih levica veliko večino. So že vedeli, zakaj Karlu Maslu ni dobro postavljati spomenika. Zaradi svojega »partizanjenja«, s katerim je dodobra uničil Brkine, je bil med večino Brkincev osvražena oseba.

Čeprav borčevske organizacije do leta 1990 niso rinile tako daleč z zahtevo, da bi mu postavili spomenik, pa novodobni borci očitno živijo samo še v ideološkem rdečem oblaku. Posredovali so pri koprskem

Komunistični režim je zločinca Karla Masla - Draga odlikoval z najvišjimi naslovi in odličji.

županu Borisu Popoviču, ki je »premlad« in prelen, da bi se pozanimal, kdo je bil Karlo Maslo ter kakšno neznansko gorje in opustošenje je povzročil v Brkinih.

Popovič je mirno dovolil, da so leta 2010 spomenik Maslu postavili v Kopru. To se je zgodilo 24. aprila ob Smedelski cesti v Hlavatyjevem parku. »Slavno-stno odkritje doprsnega kipa narodnemu heroju Karlu Maslu Dragu« so organizirali Odbor Skupnosti borcev Istrskega odreda Goriške (XXX). divizije IX. korpusa NOV in POS v sodelovanju z Mestno občino Koper. Prisotne je nagovoril tovariš Janez Stanovnik, dogodek pa je s pesmijo pospremil Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič.

Župan Popovič se nam ob tem lahko samo še smili.

Mihačičevi iz Čelj Naj

Popoviču, borčevskemu brkaču in vsem, ki slepo slavijo »narodnega heroja« Karla Masla, povem, da so se s postavitvijo spomenika temu zločincu v Kopru krepko »zmotili«. Poglejte zakaj.

Partizani so med vojno umorili dva člana družine Mihačič iz vasi Čelje v Brkinih. Družina je bila sprva velika podpornica partizanov (bili so brez očeta, saj je ta padel na ruski fronti že med prvo svetovno vojno). Maslovim partizanom so dajali zatočišče in jih hranili. Čelje so veljale za partizansko vas, v prvi polovici leta 1942 celo za najbolj partizansko v Brkinih, pri Mihačičevih pa so imeli svoj sedež odborniki OF. Po akcijah Maslovih partizanov in hudih represalijah italijanske vojske, je ta segla tudi po Mihačičevi družini. Julija 1942, ko so se Italijani še vedno hudo znašali nad Brkinci zaradi partizanjenja ▶

Ko so se mu odrekli v Ilirski Bistrici in Hrpeljah-Kozini, so borci spomenik zločincu Karlu Maslu podtaknili koprskemu županu Popoviču.

► Maslove »čete«, so prišli v Čelje in Mihačičeve povsem izropali, mamo Frančiško pa so odvedli s seboj, v zapor v Vidmu. Posestvo so zaplenili.

Maslov umor Pepija Sin Pepi se je že pred tem pridružil Maslovi »četi«. Drugega sina Stanka so Italijani aretirali malo kasneje in ga odpeljali v tržaški zapor Coroneo. Ker mu niso mogli dokazati nobenega sodelovanja s partizani, so ga izpustili. Ko je Pepi izvedel, da so Italijani zaprli mamo, je zapustil Maslovo »četo«, se javil italijanskim oblastem, da zaprejo njega, mamo pa izpustijo. Toda mama je 27. novembra 1942 v

zaporu umrla. Pepija so Italijani zaprli, a mu je z zvijačo uspelo, da so ga izpustili. S sestro sta naprej podpirala partizane, toda nazaj k Maslovi skupini ni hotel več, saj je Maslu zameril več stvari, med drugim, da je ta hotel ustreliti svaka Jožeta. Ta je nosil hrano, in ko so jih Italijani razkropili in je več dni taval po svoje, je nekaj hrane pojedel. Ko ga je komandant Maslo zato hotel ustreliti, se je Pepi ogorčen potegnil zanj, da je oče šestih otrok in ga že zato ne smejo ustreliti. Ker si je drznil ugovarjati komandantu, je moral dalj časa stati na dežju. Toda ta »kazen« je bila le uvod v Maslovo maščevalno dejanje. Maslo

je z zvijačo zvalil Pepija nazaj v »četo«. Zapreti ga je dal v neki hiši v Čeljah, uspelo mu je uiti, a so ga takoj ujeli. Zvezanega so odvedli v notranjost Brkinov na hrib Rjavče. Umorili so ga v jarku pod vasjo in ga tam zakopali. Kasneje je sestra Marija poizvedovala za njim, vendar ji za »grob« niso hoteli povedati.

Maslo umori še brata Stanka

Takoj po izginotju je brat Stanko poizvedoval po Pepiju, vozil se je s kolesom od vasi do vasi. Ker tudi njega ni bilo več nazaj, je oba brata iskala sestra Marija. Po ovinkih ji je le uspelo izvedeti, da so partizani oba ubili v prvih dneh marca 1943. Še po

vojni, leta 1946, je po Brkinih iskala »grobova« obeh bratov. Na Vatovljah je izvedela, kako je Maslo na grozovit način zaklal brata Stanka. Že naslednji dan so (kasnejšega »narodnega heroja«) videli na Tatrah oblečene v krzneni jaketi in pokritega s klobukom. Po tem so vedeli, da je umoril tudi Stanka.

Po vojni je odšla do predsednika občine Ilirska Bistrica Antona Dolgana s prošnjo, da ji dovoli prekop bratov. Odgovoril ji je, da »narod« tega ne bo dopustil. Leta 1949 so občinski veljaki zrežirali sodni proces, s katerim so Stanka obdolžili izdajstva. S sodno odločbo so mu odvzeli premoženje (posestvo), katerega

zakonita lastnica je bila že njegova sestra Marija. Posestvo je postalo »narodna imovina«.

Podroben opis partizanskega umora obeh bratov Mihačič je v reviji *Zaveza* (štev. 85, junij 2012) objavila Vanja Kržan. Njeno besedilo je objavljeno tudi na spletni strani *Zaveze*:

http://www.zaveza.si/index.php/revija-zaveza/244-zaveza-t-85#index.xml-body.1_div.4_div.1

in naspletni strani: http://www2.scnr.si/files/2013731153746_Krzan%20Vanja,Brkini,Celje,Mihacic,Zaveza%2085,2012.pdf

Partizanska »pot« v trpljenje

Jeseni 1941 je na širšem območju Ilirske Bistrice, Pivke in Brkinov začel vzpostavljati partijsko (komunistično) organizacijo Ervin Dolgan - Janez, doma iz Ilirske Bistrice. Bil je zgrajen komunist in revolucionar, saj je bil v Ljubljani v tesnih stikih z vodilnimi komunisti, predvsem s Tonetom Tomšičem. Med prvimi je pridobil člane družine Maslo z Ostrožnega Brda. Karlo Maslo je »dezertiral« iz italijanske vojske in prvo akcijo je skupaj z Dolganom izvedel 28. oktobra 1941 pri Kivolčah (med Pivko in Ilirsko Bistrico), ko sta minirala železniško progo in se je iztiril vlak z nemškimi piloti, ki so bili namenjeni na oddih na Jadran.

Povzročila sta le to, da je bila italijanska vojska bolj prisotna v Ilirski Bistrici, Podgradu in Pivki ter da so pomnožili svoje postojanke.

»NOB« Maslove četice Leta 1942 so postale diverzantske akcije Karla Masla pogoste in tudi drzne, z njimi pa je povzročil strahotne povračilne akcije italijanske vojske.

Marca 1942 je skupina partizanov »Brkinske čete« iz hleva v Ilirski Bistrici ukradla devet govedi, namenjenih italijanski vojski (Črtomir Šinkovec, *Uporni svet pod Snežnikom*, Nova Gorica, 1966, str. 181). Italijani naj bi zaradi tega devet aktivistov pred rimskim sodiščem obsodili na več let zapor, štiri od njih celo na trideset let.

31. marca so partizani ugrabili

Zločinec Karlo Maslo se je krvavo znesel nad družino Mihačič iz Čelji v Brkinih. Za njimi je ostala le bleda slika.

in umorili italijanskega davkarja iz Postojne Enrica Mecozzija, ki je »oborožen« hodil po brkinskih vaseh (Šinkovec, 182).

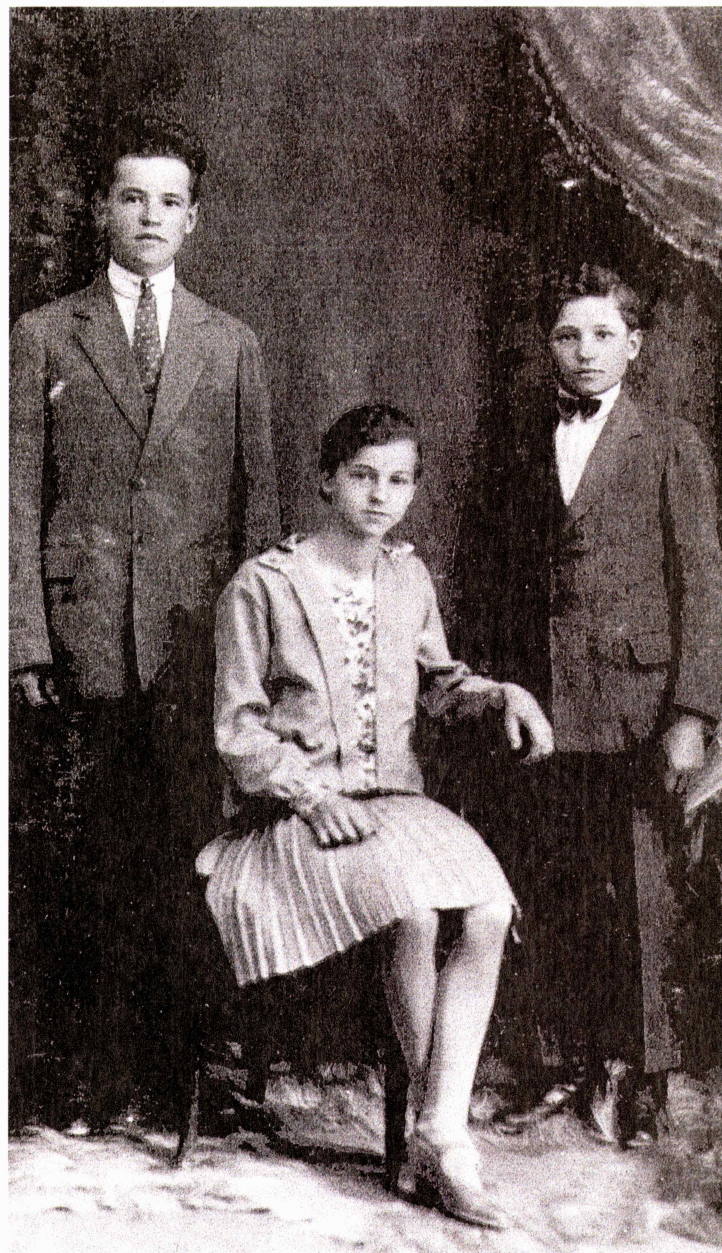
4. aprila 1942 je Maslova četica pri Ambrožičevem mlinu ob cesti Ilirska Bistrica-Divača zahrbtno postrelila skupino karabinjerjev skupaj s poročnikom Zanijem in brigadirjem Giuseppejem Londeijem (Šinkovec, 185).

Povračilne akcije Italijanov

V povračilni akciji so se Italijani strahotno znesli nad civilnim prebivalstvom. Že naslednjo nedeljo so na Ostrožnem Brdu požgali Maslovo domačijo, po brkinskih vaseh pa vdrali v hiše, ropali in s seboj odgnali v zapore 287 domačinov. Čez dva dni so požgali deset hiš na Suhorjah, prebivalce aretirali in dva aktivista med njimi na poti ustrelili (Šinkovec, 186). Medtem se je Maslova »četica« umaknila na Vremščico in naprej na Nanos, kjer se je namestila pri kmetu Pižentiju, nekaj posameznikov pa je tavalo naokoli. Toda tam so jo napadli Italijani, ker so pred tem partizani v Razdrtem pri baronu Economu »rekvirirali« volč. To »akcijo« je vodil Janko Premrl - Vojko, še en vprašljivi primorski »narodni junak«, ki ga vsa Primorska že 70 let slavi kot velejunaka, in to na podlagi povsem nesmiselnih mitov tako o njegovem junastvu kot o njegovi smrti, ki naj bi bila »skrivnostna« in problematična. Pa ni bila. Je pač umrl, na čisto preprost način, brez nekakšnih zarot, ki služijo samo ustvarjanju njegovega mita (kot pri Francu Rozmanu - Stanetu in Karlu Destovniku - Kajuhu). Za njihovo povečevanje je slovenski udbovski svet žrtvoval celo svoj ideološki temelj, komunizem (oziroma komuniste).

Ko je bil umor le »obračun«

Italijani pa so kar pustošili po Brkinih. V Dolenji vasi so 17. aprila zaprli 20 ljudi, v Topolcu pa 32 ljudi. Te aretacije so zajele predvsem člane KP, zaupnike in

aktiviste. Toda isti dan so ujele tudi glavnega organizatorja partizanstva na širšem območju Brkinov in Pivške Ervina Dolgana - Janeza.

Nazaj v Brkine se je Maslova skupina vrnila 20. aprila in se okrepila na petnajst članov. Preimenovali so se v Brkinsko četo in za poveljnika izbrali »najbolj hrabrega« – Karla Masla.

Črtomir Šinkovec je na več mestih omenil, vendar večinoma brez imen, da je Maslova »četa« v letu 1942 »obračunavala« z »ovaduhi«: tako na strani 174, kjer je zapisal (za začetek leta 1942), da je »z nekaterimi že obračunala«, ter na straneh 190, 199 in 200. **D**

Nadaljevanje prihodnjič

Za pokop Kovacičevih je Karlo Maslo zahteval podkupnino.